

رادمردان تقریب

روح‌انوار روح‌اللهی، دانشجوی کارشناسی رشته فقه و حقوق اسلامی
r.roohollahi@gmail.com

چکیده

تفرقه و جدایی بین مسلمانان از دیرباز مسئله‌ای جدی و پر اهمیت بوده است و عده‌ای همواره برای تألیف قلوب پیروان آخرین دین آسمانی جهد و تلاش فراوان نموده‌اند که از آن جمله می‌توان به بزرگمردانی که در این مقاله بدانها پرداخته شده است اشاره نمود. این رادمردان در این راه سترگ اقدام به مسافرت‌ها، مباحثه‌ها، تألیف‌ها و مجاهدت‌های فراوانی نموده‌اند و مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها و افکار مؤثر و مفید در راستای این هدف ارائه کرده‌اند و دیگران را نیز به سوی این رفتار نیکو فرا خوانده‌اند و تنها راه نجات مسلمانان را وحدت کلمه و جمع شدن تحت یک راییت می‌دانسته‌اند. این نوشتار به بررسی زندگی، آثار و اندیشه‌های شش نفر از این طلایه‌داران تقریب بین مذاهب اسلامی می‌پردازد که در این شماره شخصیت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی موضوع این بررسی است.

تحصیلات:

تحصیلات ابتدایی و دبیرستانی خود را در شیراز به پایان رساند و در ۱۴ سالگی همزمان با دروس دبیرستان به طور رسمی دروس دینی را نیز در مدرسه آقاباباخان شیراز آغاز کرد و با استعداد فراوان خویش دوره ۱۰ ساله دروس مقدماتی و سطح متوسط و عالی را در مدت چهار سال به پایان رسانید. ایشان در ۱۸ سالگی برای ادامه تحصیل به قم هجرت نمود و پنج سال از درس اساتید بزرگی همچون آیت‌الله العظمی بروجردی و آیات بزرگ دیگر بهره گرفت؛ سپس به حوزه علمیه نجف رفت و در آنجا از درس اساتید بزرگی همچون آیت‌الله العظمی حکیم و آیت‌الله العظمی خوئی و دیگران بهره جست و در ۲۴ سالگی به اخذ اجازه اجتهاد مطلق از

کلید واژگان

وحدت، تقریب، مشکلات جهان اسلام، طلایه‌داران و بزرگان تقریب، راهکارهای وحدت

آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی

تولد:

ناصر مکارم شیرازی در سال ۱۳۰۵ شمسی (۱۳۴۵ قمری) در شهر شیراز در یک خانواده مذهبی دیده به جهان گشود.

پژوهشخانه تقرب

شّمه‌ای از آن را یادآور شده‌اند عبارت است از:

۱. ارتباط سالم فرهنگی مؤلف، وزیر فرهنگ هندوستان، با استادان مراکز آموزش عالی، حوزه‌ها و مدارس دینی و بهره‌گرفتن از دانشمندان مذاهب اسلامی در ارائه این اثر.
۲. بیان داستان قیام حسینی(ع) با قلمی روان به گونه‌ای که تصور می‌شود مؤلف دست خواننده را گرفته و صحنه‌ها و وقایع قیام را نقطه به نقطه نشان می‌دهد.
۳. استفاده از منابع و متون معتبر تاریخی.

این اثر دارای دو بخش «بیان سیر تاریخی کربلا» و «اسوه حسینی(ع)» است که برای شناخت مؤلف و عشق و محبت وی به اهل بیت(ع) بهتر است ابتدا بخش دوم را مطالعه نمود.

مؤلف این اثر که از شخصیت‌های بارز علمی، سیاسی و اجتماعی برجسته اهل سنت است، در این کتاب سعی نموده تا علل و اسباب حادثه کربلا را به دور از گرایشها و به دور از تأثیرپذیری از احساسات، آن گونه که بوده است، ترسیم نماید و چهره‌های واقعی عوامل این حادثه دلخراش را به پیروان اسلام، دوستداران رسول الله(ص)، فرزندان و یارانش بنمایاند.

مؤلف در این اثر به ستم تاریخ در ارتباط با شخصیت‌های برجسته اشاره نموده و روشن ساخته است که این روند نامطلوب تاریخ و مورخان درباره حادثه کربلا چگونه تحقق یافته است. وی در آغاز اثر به دیدگاه دوستان و خیرخواهان حضرت امام حسین(ع) پیرامون عظمت ایشان به کوفه اشاره نموده و جریان شهادت مسلم بن عقیل را یکی از دلایل بی‌وفائی اهل کوفه برشمرده است، سپس از خطبه‌های متعدد امام حسین(ع) سخن به میان آورده است و در بخش‌های بعدی به نامه‌های اهل کوفه و اعتراف حَرّ به عدم اطلاع از آن مکاتبات اشاره شده است.

در ادامه این اثر از مباحثی همانند: کشته شدن قاصد و سفیر حضرت امام، مشورت طرماح بن عدی، خواب حضرت، ورود وی به کربلا، آمدن عمر بن سعد فرمانده ابن زیاد، سنگدلی ابن زیاد، گفتگوی شمر بن ذی‌الجوشن و امام، نزاع لفظی میان سپاه فریقین، ناراحتی حضرت زینب(ع) و توصیه صبر حضرت امام به او و... سخن به میان آمده است و در پایان کتاب به مطالبی در باب الگو قرار دادن حضرت امام(ع) و محبت اهل بیت رضی الله تعالی اشاره شده است.

محضر دو نفر از علمای بزرگ نجف (آیت الله العظمی کاشف الغطاء و آیت الله العظمی اصطهباناتی) نایل شد و حضرت آیت الله العظمی حکیم، تقریظی بر محتوا بر تقریرات ایشان از درس فقه نوشتند که بسیار ممتاز است. ایشان در سال ۱۳۳۰ شمسی (۱۳۷۰ قمری) به ایران بازگشتند و در شهر مقدس قم مأوی گزیدند.

تدریس سطوح عالیّه:

آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی پس از بازگشت به ایران به تدریس سطوح عالی و سپس خارج «فقه» و «اصول» (یعنی بالاترین حد تدریس در حوزه‌های علمیه) پرداختند و تاکنون بیش از چهار دوره کامل درس خارج اصول را طی کرده‌اند. در حال حاضر حوزه درس خارج ایشان یکی از پر جمعیت‌ترین دروس حوزه‌های علمیه شیعه است و نزدیک به دو هزار نفر از طلاب و فضلاء عالیقدر از محضر ایشان استفاده می‌کنند. حوزه درس ایشان بیش از نیم قرن است که مورد استقبال طلاب و فضلاء قرار گرفته است. ایشان از نیم قرن پیش به تألیف کتب در رشته‌های مختلف عقاید و معارف اسلامی، تفسیر، فقه و اصول، مدیریت، تاریخ اسلام، اقتصاد، جامعه‌شناسی، سیاسی، اجتماعی و روان‌شناسی پرداختند^۱ و تاکنون یکصد و سی جلد کتاب منتشر کرده‌اند که بدون هیچ گونه اغراقی حداقل بیشتر مطالب این کتب تازگی ویژه‌ای همراه با بار بالایی از معانی را در بردارد.

اندیشه‌ها و اقدامات در راستای تقریب مذاهب اسلامی: ۱. مقالات

ایشان حتی قبل از انقلاب اسلامی ایران در نشریه مکتب اسلام بر وحدت امت اسلام تأکید داشتند.

۲. ترجمه کتاب اصل الشیعه و اصولها

کتاب *اصل الشیعه*، تألیف حضرت آیت الله العظمی علامه کاشف الغطاء که از طلایه داران تقریب مذاهب اسلامی به شمار می‌روند و ترجمه این اثر با نام «آیین ما» از سوی آیت الله العظمی مکارم شیرازی، حرکتی در راستای ادامه دادن راه آن عالم عالیقدر می‌باشد.

۳. تأکید بر تألیف قلوب و پرهیز از تفرقه

آیت الله مکارم شیرازی، در مقاله‌ای تحت عنوان «نخستین منادی وحدت»، تألیف قلوب را یکی از معجزات پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) می‌داند و می‌گوید: در آن عصر، تمامی عوامل جدایی از قبیل پایین بودن سطح فرهنگ، علاقه دستیابی به منافع شخصی و پیروی از هوی و هوس وجود داشت و به تعبیر قرآن اختلافات در حدی بود که با صرف تمامی ثروت‌های زمین تألیف قلوب ممکن نبود ولی پیامبر (صلی الله علیه و آله) توانست بین آن قلب‌های پراکنده الفت برقرار نماید.

ایشان سپس آیه‌هایی را در زمینه اختلاف شدید اعراب جاهلی ذکر می‌نمایند مانند آیه «وکنتم علی شفا حفرة من النار...» سپس آیه‌ای را در مورد آثار تفرقه نقل می‌نمایند از جمله آیه «ان فرعون علا فی الارض و جعل اهلها شیعا...» که فرعون و فراعنه هر عصری برای تضعیف مردم و تسلط بر آنها، نخست در بین آنها ایجاد تفرقه نموده و به دنبال آن به کشتار مردم و فساد می‌پردازند^۲.

نمونه‌ای دیگر مصاحبه ایشان با یکی از روزنامه‌ها در تاریخ ۱۳۸۶/۲/۱۵ شمسی (برابر با ۵ مه ۲۰۰۷ میلادی) می‌باشد که به نقل آن می‌پردازیم:

خبرنگار: به نظر می‌رسد که استعمار از ترس پیشرفت جهان اسلام، در بین مسلمین تفرقه‌اندازی می‌کند و روز به روز هم این کار را تشدید می‌کند. به نظر شما نقش استعمار در جلوگیری از انسجام مسلمین چگونه است؟

آیت الله مکارم شیرازی: «مسئله به عقیده من خیلی روشن است. شما اگر به دو مطلب توجه کنید موضوع مشخص می‌شود:

اول: آنکه آنها احساس کرده‌اند که تنها مانع نامشروع آنها در همه جای دنیا و خصوصاً در خاورمیانه، اسلام است. بنابراین، می‌خواهند اسلام را از سر راه بردارند. چون دیگر هیچ مانعی نمانده است. پس از جریان حزب الله لبنان اینها بیشتر احساس خطر کردند که یک

دایره المعارف فقه مقارن، اثری بسیار ارزنده در احیای این علم و تقریب مذاهب اسلامی است که توسط آیت الله العظمی مکارم شیرازی و جمعی از اساتید و محققان در حال تألیف است و تاکنون یک مجلد آن به چاپ رسیده است. ایشان از تباطؤ نزدیک فرق اسلامی و پیوندهای تاریخی فقه آنها و نزدیکی مذاهب اسلامی را از اهداف این دایره المعارف بر می‌شمرد

وقتی تفاهم کردند، می‌توانند القا کنند به پیروانشان.^۶
۶. دفاع شیعه و اهل سنت از یکدیگر در مقابل دشمنان

در این راستا ایشان می‌گویند: «تبلیغات استکبار بود که شیعیان در یک صف هستند و اهل سنت در یک صف. بنابراین جنگ، جنگ مذهبی است. مخصوصاً در عراق خیلی به این مطلب دامن زدند. اما در لبنان دیدند که شیعیان از اهل سنت دفاع کرد. محاسبه استکبار و منطق او به هم خورد. دید دیگر نمی‌تواند بگوید: دو قومیت با هم جنگ می‌کنند نه دو قومیت در یک صف در برابر استکبار ایستادند.^۷»

۷. شعار اسلام به جای نژاد

ایشان بر این عقیده اند که شعار مسلمانان اسلام باشد، نه قومیتها و در این راستا می‌گویند: «واقعاً هر چقدر در مسئله حزب الله لبنان کار شود جا دارد. ما اگر یک کمی برگردیم به عقب در جنگ شش روزه می‌بینیم که دولتهای مهم عربی به میدان آمدند. اسرائیل دیروز از اسرائیل امروز خطرناک تر نبود. در ۶ روز همه قدرت نظامی شان را به میدان آوردند اما جنگ را باختند. اما حزب الله که یک گروه محدود بود و حتی دولت هم نبود، ۳۳ روز مقاومت کرد و برنده جنگ شد. این دو را با هم مقایسه کنید و ببینید که چقدر اراضی در جنگ شش روزه از دست رفت؟ علت هم آن بود که در آن وقت بر عربیت تأکید می‌کردند، بر قومیت عربی. اما الان شعار اسلام شد.»

۸. تجلیل از اندیشه آیت الله العظمی بروجردی

ایشان، اهتمام فوق العاده به مسئله وحدت مسلمین را از ویژگیهای برجسته آیت الله علامه بروجردی می‌داند و می‌گویند: «عامل پیروزی مسلمین صدر اسلام، اعتصام به جبل الله و نداشتن تفرقه بود.^۸ عامل ضعیف و زبونی زمانهای بعد تنازع و فشل و تزلزل روح اخوت و برادری بود.^۹ یکی از هدفهای اساسی مرحوم آیت الله العظمی بروجردی بزرگ

جمعیت از مسلمین که محدود بودند و سلاحهای ابتدایی هم داشتند این طور قدرت نمایی کردند. حالا اگر همه جهان اسلام حرکت کند چه خواهد شد.

دوم: اینکه راهکارهای دیگر همانند: تهدید نظامی، دخالت نظامی، تهدیدها، محاصره اقتصادی و امثال اینها، جواب نداده است. تنها چیزی که آنها دل به آن بسته اند، ایجاد اختلاف در بین مسلمین است که اگر موفق هم بشوند، بهترین راهی است که برایشان جواب هم می‌دهد. بنابراین، به این راه دل بسته‌اند. اینجاست که باید مسلمانان را بیدار کرد که خطرناک‌ترین ابزار دشمن تفرقه اندازی اوست. سلاحهای مافوق سری آنها در جنگ لبنان کارایی نداشت. تبلیغات آنها هم جوابی نداد. این است که تمام همشنان را متوجه اختلاف بین مسلمانان کرده‌اند.^{۱۰}»

۴. شفاف سازی معنی اتحاد

ایشان در این باره می‌گویند: «اتحاد را تعریف کنیم. خلیفه خیال می‌کنند که اتحاد این است که بیاییم و دست از عقایدمان برداریم. ... یا آنها دست از عقایدشان بردارند، این عملی نیست. اتحاد این نیست که مثل سیاسیون که چانه زنی می‌کنند تا به توافق برسند و ... اتحاد این است که بر روی مشترکاتمان که خداوند واحد، پیامبر واحد، کتاب واحد و ... است، تأکید کنیم. دوم اینکه به مقدسات یکدیگر اهانت نکنیم. اگر ما یا آنها به هم توهین کنیم، اینها اسباب دردسر می‌شود. بنابراین، اتحاد آن است که هر مذهب مقدسات خودش را دارد و بر مشترکات هم با سایر مذاهب همراهی و پافشاری می‌کنند و به یکدیگر هم اهانت نمی‌کنند.»^{۱۱}

۵. تأکید بر اتحاد عملی

ایشان در این باره می‌گویند: «اتحاد را از صورت حرف و شعار درآوریم. الآن مرتب شعار می‌دهیم: اتحادوا اتحادوا ... راهکارهای اتحاد را باید پیدا کرد. رسانهها باید فعال شوند. علما مهم هستند. علما باید تقارب فکری داشته باشند. اینها

خوبی احساس می‌شود. البته در گذشته فقهای بزرگی کتابهای متعددی در زمینه فقه مقارن نوشته‌اند که از آن جمله شیخ طوسی صاحب کتاب «خلاف» و محقق حلی نویسنده کتاب «معتبر» و علامه حلی نویسنده کتاب «تذکره الفقها» ... ولی به یقین ضرورت تدوین کتب فقهی جدیدی در زمینه فقه مقارن با توجه به مسائل روز، به خصوص به شکل دایره المعارف، در عصر ما بسیار روشن است.»^{۱۲}

پیشوای فقید عالم تشیع، حسن تفاهم بین مذاهب اسلامی و ایجاد هماهنگی بیشتر بین مسلمانان جهان بود. فقید معظم، هدفهای تقریب بین مذاهب اسلامی را تقدیر نمود و با مکاتبه و مراسله با علمای دانشگاه اسلامی الازهر و دارالتقریب، آنان را در این راه مقدس تشویق می‌فرمود... نماینده ایشان مرحوم علامه شیخ محمدتقی قمی، در دارالتقریب بین المذاهب الاسلامیه گامهای برجسته‌ای، به کمک ایشان، در این راه برداشت ... و همچنین هنگامی که هیأت نمایندگی علمای ایران در مؤتمر اسلامی بیت المقدس، بعد از مسافرت به کشورهای عربی اسلامی و ملاقات با شیوخ الازهر و استاد بزرگ شلتوت، گزارش امور و مذاکرات خود را به معظم له عرض می‌کردند، فرمودند: «امیدوارم روزگاری برسد که این تقریب و همکاری بین مسلمانان به وحدت و اتحاد آنان تبدیل شود. آری این یکی از آرزوهای آن مرد بزرگ و آرزوی هر مسلمان دلسوز و بیدار بوده و هست.»^{۱۳}

۹. استفاده از منابع اهل سنت در تألیف کتب:
یکی دیگر از ویژگیهای آیت الله مکارم شیرازی استفاده از منابع اهل سنت بدون در نظر گرفتن مذاهب فقهی آنهاست. به عنوان مثال چندین منبع از منابع تفسیر نفیس نمونه ایشان، منابع اهل سنت است و در متن تفسیر بارها از مفسران اهل سنت نام می‌برد و به نقل قول از آنها می‌پردازد.

۱۰. پافشاری بر ضرورت فقه مقارن
از نظر ایشان یادگیری فقه مقارن از ضروریات است و می‌گوید: «ارتباط نزدیک فرق اسلامی با یکدیگر و نشر آثار هر مذهب از طریق کتب و اخیراً اینترنت و امثال آن، از یک سو و پیوندهای تاریخی فقه مذاهب با یکدیگر از سوی دیگر، ایجاب می‌کند که پیروان هر مذهب از مذاهب اسلامی فقه خود را در کنار فقه مذاهب دیگر مطالعه کنند. این آگاهی از یک سو سبب حل بسیاری از پیچیدگیهای مسائل فقهی می‌شود؛ چرا که فقه مقارن کمک شایانی به ریشه‌یابی مسائل مختلف فقهی و ابهام‌زدایی می‌کند و از سوی دیگر موجب نزدیکی مذاهب اسلامی و علمای آن به یکدیگر و تقریب خواهد شد.»^{۱۱}

۱۱. تألیف دایره المعارف فقه مقارن
دایره المعارف فقه مقارن، اثری بسیار ارزنده در احیای این علم و تقریب مذاهب اسلامی است که توسط آیت الله العظمی مکارم شیرازی و جمعی از اساتید و محققان در حال تألیف است و تاکنون یک مجلد آن به چاپ رسیده است. ایشان ارتباط نزدیک فرق اسلامی و پیوندهای تاریخی فقه آنها و نزدیکی مذاهب اسلامی را از اهداف این دایره المعارف بر می‌شمرد و می‌نویسد: «ضرورت تدوین فقه مقارن به

لازم است فقهای مذاهب اسلامی در جلساتی کنار هم بنشینند و به بررسی مسائل مشترک فقهی بپردازند و این امر اگر چه به مقدار محدودی در حال حاضر انجام یافته که نمونه آن در نشستهای «مجمع فقه اسلامی» که در جده مستقر است، مشاهده می‌شود؛ ولی قطعاً کافی نیست

مقارن ایشان به برگزاری همایشها و جلسات فقه مقارن تأکید دارند و در آن جلسات شرکت کرده و به سخنرانی می‌پردازند. چنین همایشهایی در ایران و سایر کشورهای اسلامی برگزار گردیده است که نمونه آن برگزاری همایش فقه مقارن با حضور علمای مختلف فرق گوناگون اسلامی در مرکز جهانی علوم اسلامی در قم و یا نشستهای مجمع فقه اسلامی در جده می‌باشد. ایشان در این باره می‌گوید: «لازم است فقهای مذاهب اسلامی در جلساتی کنار هم بنشینند و به بررسی مسائل مشترک فقهی بپردازند و این امر اگر چه به مقدار محدودی در حال حاضر انجام یافته که نمونه آن در نشستهای «مجمع فقه اسلامی» که در جده مستقر است، مشاهده می‌شود؛ ولی قطعاً کافی نیست.»^{۱۲}

پی‌نوشتها:

۱. حیات پر برکت (زندگی نامه آیت الله العظمی مکارم شیرازی)، احمد قدسی، ص ۳۳.
۲. توضیح المسائل، حضرت آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی، بخش زندگی نامه معظم له، ص ۵۲۶.
۳. مجله مکتب اسلام، شماره ۷ سال ۳۲، ۱۳۷۱/۸/۱ شمسی، مقاله «تخستین منادی وحدت»، نوشته آیت الله مکارم شیرازی.
۴. روزنامه کیهان، شنبه ۱۳۸۶/۲/۱۵، ش ۵ مه ۲۰۰۷ میلادی
۵. همان
۶. همان.
۷. همان.
۸. آل عمران، ۱۰۳.
۹. انفال، ۴۶.
۱۰. چشم و چراغ مرجعیت، ص ۲۶۸
۱۱. دایره المعارف فقه مقارن، آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی، مقدمه، ص ۲۱.
۱۲. همان، ص ۲۲.
۱۳. همان.

